

daad en gedachte

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

25ste JAARGANG, NUMMER 12, DECEMBER 1989

DAAD EN GEDACHTE

Bij elke bijzondere handeling gaat het denken aan het doen vooraf. Bij het handelen van klassen of massa's blijkt de betekenis van het handelen pas achteraf. Hier gaat de daad vooraf aan het begrip.

Theo Maassen

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDRAGEN

Redactie en administratie:
Schouw 48-11
8232 BD Lelystad
Postgiro 30 76 95

WAT VOOR PERSPEKTIEF BIEDEN DE ONTWIKKELINGEN IN DE D.D.R.?

Vroeg in de avond van donderdag 9 november hield Günter Schabowski, lid van het Oostduitse Politburo, een perskonferentie die door de Westduitse televisie gedeeltelijk en door de Oostduitse televisie in haar geheel werd uitgezonden. Het Politburo waarvan Schabowski op dat moment deel uitmaakte, was een ander Politbureau dan dat wat twee dagen tevoren nog in functie was. Dit machtigste orgaan van de 'Duitse Democratische Republiek' was op woensdag 8 november afgetreden nadat een dag eerder de 45 man tellende ministerraad met inbegrip van minister-president Willi Stoph het voor gezien hield.

Nog eerder reeds hadden enkele Politburoleden en een vooraanstaand Oostduits vakbondsleider hun functie ter beschikking gesteld. De ontwikkelingen in Oost-Duitsland waren in een stroomversnelling geraakt. Sneller dan iemand had kunnen vermoeden volgden ingrijpende gebeurtenissen elkaar op. Op de 9e november maakte Schabowski dat de grenzen tussen de DDR en de Duitse Bondsrepubliek open werden gesteld en dat Oostduitse burgers vrijwel zonder beperkingen naar het Westen zouden kunnen gaan, hetzij voor een bezoek aan vrienden of verwanten, hetzij om er te blijven. Zijn mededeling betekende op dat moment het hoogtepunt van een stormachtig proces van verandering, tot stand gekomen onder de voortdurend toenemende massale druk van de bevolking.

Vrijwel terstond kwamen in de Bondsrepubliek en elders de kommentaren los. In elk daarvan werd van een 'historisch besluit' en van een 'historische dag' gesproken. Op het tweede (West-) Duitse televisienet was er later op de avond een uitzending waarin de 9e november 1989 vergeleken werd met de 9e november van het jaar 1918, de dag waarop er een einde kwam aan het keizerrijk, de dag waarop de sociaaldemokraat Philip Scheidemann de Duitse republiek uitriep.

Naar onze mening gaat deze vergelijking in heel veel opzichten mank. Maar wie bedenkt, dat ooit een historicus als Arthur Rosenberg de november-revolutie van 1918 de almaar uitgestelde en in de 19e eeuw klaaglijk mislukte b u r g e r l i j k e omwenteling noemde, zal moeten toegeven, dat wat er thans in Oost-Duitsland gebeurt in ieder geval meer weg heeft daarvan dan van datgene waarvan men in Oost-Duitsland getuige was in de junidagen van het jaar 1953.

Zeker, de massa die in de achter ons liggende oktobermaand en in de eerste novemberweek in Oost-Berlijn en in tal van andere Oostduitse steden de straat is opgegaan om tegen

de regering te demonstreren en van haar wil tot verandering te getuigen, was minstens zo groot, zo niet groter dan de massa die op 17 juni 1953 van de Stalinallee in Oost-Berlijn naar de regeringsgebouwen in de Leipzigerstrasse trok. Ze was minstens zo groot als de massa's die toen in steden als Halle of Merseburg, Maagdenburg of Dresden, Gorlitz of Roslau, Leipzig of Finsterwalde in beweging kwamen. Maar het was onmiskenbaar een andere massa; het was vooral een massa die zich geheel anders gedroeg, andere eisen stelde en voor de Oostduitse machthebbers een andere bedreiging vormde dan de demonstranten in de herfst van 1989.

In juni 1953 drukte de Oostduitse arbeidersklasse haar stempel op de gebeurtenissen. De bouwvakkers van de Stalinallee, de staalarbeiders uit Henningsdorf, die 12.000 in getal naar het centrum van Oost-Berlijn marcheerden, de arbeiders van de Leunawerke en die uit heel het Middelduitse industriegebied beheersten het beeld. In een aantal steden bestormde de menigte de tuchthuizen om de daarin opgesloten politieke gevangenen te bevrijden. In diverse plaatsen werd een begin gemaakt met de vorming van wat alleen maar als arbeidersraden kan worden gekarakteriseerd. Om kort te gaan: in juni 1953 vond er in Oost-Duitsland een arbeidersopstand plaats, was er sprake van het begin van een proletarische revolutie die korte metten maakte met het regiem van Ulbricht en Grotewohl en die slechts met behulp van Russische tanks kon worden gestuit. Niets van wat deze herfst aan de gang was – en mogelijk bij het verschijnen van dit nummer van 'Daad en Gedachte' nog steeds aan de gang is – vertoont daarvan ook maar enigszins de trekken.

Toegegeven: er waren taferelen die de herinnering aan juni 1953 opriepen. In de ochtend van de 16e juni van dat jaar probeerde de toenmalige minister Selbmann in de Leipzigerstrasse de woedende arbeidersmassa tot bedaren te brengen. Men liet hem niet aan het woerde komen. „Genossen”, zo begon Selbmann, maar verder kwam hij niet. „Wij zijn jouw Genossen niet”, brulde de menigte. En daarop duwde een van de arbeiders de minister van het tafeltje af waarop hij stond. Op zaterdag 4 november kon men op de Alexanderplatz in Oost-Berlijn over de hoofden van de demonstranten lopen. Diverse sprekers voerden het woord. Tot hen behoorden ook Günter Schabowski en Markus Wolf. Eerstgenoemde maakte toen nog deel uit van de oude, later afgetreden Politburo; Wolf was een funktionaris van de *Staatssicherheitsdienst*, dat wil zeggen een funktionaris van de politieke politie. Beiden, Schabowski zowel als Wolf, werden uitgefloten en hun werd, evenals Selbmann destijds, het spreken onmogelijk gemaakt. Maar dergelijke oppervlakkige overeenkomsten doen niets af aan de levensgrote verschillen tussen 1953 en nu.

Nergens in de DDR is, voor zover ons bekend, eind oktober/begin november een begin gemaakt met de vorming van komitees of raden die de macht zouden kunnen overnemen van de *Volkskammer*, het Politburo of de regering. Geen ogenblik is, naar wij weten, de eis gesteld, dat de politieke gevangenen zouden moeten worden vrijgelaten, laat staan dat de massa zelf stappen tot hun bevrijding heeft ondernomen. Wat men verlangde en waarvoor men afgelopen herfst de straat op ging, dat was vrijheid van meningsuiting, hervormingen in de trant van Gorbatsjovs *Perestrojka*, afschaffing van het machtsmonopolie van de bolsjewistische SED, erkenning van oppositionele groepen of bewegingen zoals *Neues Forum*, vrije verkiezingen en de vrijheid om buitenlandse reizen te ondernemen. Wat men verlangde, met andere woorden, was min of meer de moderne en voltooide burgerlijke democratie. In 1953 lieten de in opstand gekomen arbeiders er geen enkele twijfel over bestaan, dat zij dat beslist niet wilden.

In juni 1953 ontwikkelden de gebeurtenissen zich met even grote snelheid als thans, maar op geheel andere wijze. Niet op initiatief van kunstenaars (zoals de Berlijnse betoging van 4 november) of op initiatief van een of andere groepering (zoals de massabetoging in Leipzig, waartoe *Neues Forum* de stoot gaf), maar geheel spontaan kwam de massa in verzet. Inplaats van zoals nu te verlangen, dat er aan de top van de samenleving

nieuwe maatschappelijke orde te vestigen in plaats van de tot dusver bestaande. Thans is in de DDR niet de vestiging van andere maatschappelijke verhoudingen aan de orde, maar het tot stand brengen van politieke veranderingen. En thans maken geen arbeiders zich van de mikrofoons meester om de gevoelens en wensen van de massa te vertolken – zoals destijds – maar kunstenaars en intellectuelen.

Inderdaad, kunstenaars en intellectuelen waren het, die op 4 november op de Alexanderplatz in Oost-Berlijn op een inderhaast getimmerde verhoging achter de mikrofoon stonden. We beschreven zopas al hoe aan Schabowski en aan Staatssicherheidsdienst-funktionares Wolf het spreken werd belet. „Zeer terecht” schreef daaromtrent *De Volkskrant*. Wat dit ochtendblad niet konstateerde was, dat het optreden van de Oostduitse schrijver Stefan Heym, die zich ook achter de mikrofoon mocht plaatsen, volstrekt onterecht was. Stefan Heym namelijk heeft in 1953 onvoorwaardelijk de kant van de machthebbers gekozen. In een op werkelijke gebeurtenissen gebaseerde ‚roman’ is hij er niet voor teruggeschrokken de proletarische opstand van juni '53 als het werk van westerse agenten en provocateurs voor te stellen, precies op soortgelijke manier als het leugenblad *Neues Deutschland* dat tijdens en kort na de gebeurtenissen deed. Hij is die visie heel, heel lang blijven verkondigen en heeft er slechts aarzelend en nimmer geheel ronduit, eigenlijk alleen maar stilzwijgend en nimmer volledig of openlijk afstand van genomen. Dat zo iemand door de verzamelde menigte werd toegejuicht toen hij democratische frasen verkondigde, typeert het karakter van de huidige ontwikkelingen.

Maar al achten wij de arbeidersopstand van 1953 in Oost-Duitsland van veel grotere betekenis dan wat daar thans geschiedt, ook de laatste gebeurtenissen in Oost-Duitsland zijn wel degelijk van groot belang. En al mogen er tot dusver geen tekenen van een sociale verandering zijn, een politieke verandering is het wel. Een treffende beoordeling ervan troffen we aan in *NRC/Handelsblad* van 8 november j.l. „De Oostduitse leiding”, aldus het hoofdredactionele commentaar van die dag, „staat voor de keus: ze gaat overstag of ze riskeert het ergste.” Met die woorden wordt naar onze mening de spijker op z'n kop geslagen. Want wat het liberale dagblad bedoelde met ‚het ergste’ dat kan alleen maar een opstand zijn, een opstand waarbij de politieke aardverschuiving plaats zou maken voor een sociale omwenteling; een ontwikkeling die niet langer de kunstenaars en intellectuelen naar de voorgrond zou schuiven, maar de arbeiders.

Initiatieven van de proletarische klasse plegen niet dezelfde geestdrift bij de ‚fatsoenlijke’ byrgerij en haar media teweeg te brengen als de jongste gebeurtenissen in Oost-Duitsland doen. Over de arbeidersopstand van 1953 werd in de Bondsrepubliek weliswaar gejuicht, maar niet dan nadat men het werkelijke karakter daarvan volledig had verdraaid. Voor een arbeidersopstand is men in de Oostberlijnse regerings- en partijgebouwen, in Bonn en in Moskou, in Washington en in andere hoofdsteden al even bevreesd. Vandaar dat zowel Russische als Westduitse regeringswoordvoerders het nieuwe Politburo om het hardst geprezen hebben voor het feit dat het „zo verstandig” is geweest om eieren voor zijn geld te kiezen. Vandaar ook, dat diezelfde woordvoerders met veel voldoening hebben vastgesteld, dat de vele honderdduizenden die in de steden van de DDR de straat op zijn gegaan, zich zo „beheerst” hebben gedragen en zo „vreedzaam” hebben gedemonstreerd. Het was een voldoening die de opluchting daaromtrent duidelijk weerspiegelde.

Welke loop de gebeurtenissen in Oost-Duitsland zullen nemen valt, gezien ook de vaart waarmee zij zich voltrekken, onmogelijk te voorspellen. Nauwelijks waren de grenzen ‚voorlopig’ opengesteld of de Oostduitse minister van binnenlandse zaken gaf de verzekering, dat ze ook in de toekomst open zouden blijven. Nauwelijks was – op de 8ste november – het nieuwe Politburo gevormd, met daarin de als een uitgesproken voorstander van hervormingen bekend staande Hans Modrow, of de 10e november werd bekend dat enkele leden daarvan al weer voor de eer hadden bedankt. Veranderingen blijven

troef en de ontwikkeling schijnt, op het moment dat wij dit schrijven, nog op geen stukken na tot stilstand te zijn gekomen.

Een ding kan echter naar onze mening als vaststaand worden aangenomen: zo lang de Oostduitse arbeidersklasse niet zelfstandig optreedt, zo lang zal er hoogstens sprake van kunnen zijn dat de politieke structuur van het Oostduitse kapitalisme in overeenstemming wordt gebracht met de eisen en behoeften van de moderne tijd, maar zullen de daar heersende produktieverhoudingen niet w e z e n l i j k veranderen. Indien men wat er daarginds gebeurt als 'een revolutie' wil karakteriseren, dan is daar niets tegen zo lang men er zich maar rekenschap van geeft, dat het om een politieke omwenteling gaat en bovendien – niettegenstaande de massa's die de straat zijn opgegaan – om een revolutie van bovenaf. In tegenstelling tot revoluties van onder-op plegen revoluties van bovenaf nimmer de maatschappelijke verhoudingen om te wentelen. Zij wijzigen de bovenbouw van de samenleving, niet haar onderbouw.

Het perspectief dat thans voor de D.D.R. opdoemt is niet hetzelfde perspectief dat de opstand van 1953 bood. Het is veeleer hetzelfde perspectief als dat van de Praagse lente (1968) of dat van de perestrojka in Rusland. Een politikus in Bonn heeft de ontwikkelingen in de D.D.R. onomkeerbaar genoemd. Wij zijn dezelfde mening toegedaan. Zij zijn evenmin terug te draaien als de perestrojka en zij spruiten uit dezelfde maatschappelijke oorzaken voort, ook al zijn deze ontwikkelingen dan op verschillende manier verlopen.

(Afgesloten op 12 november 1989)

— o —

„D A A D E N G E D A C H T E ” 2 5 J A A R

In januari a.s. zal het vijfentwintig jaar geleden zijn, dat het maandblad „Daad en Gedachte” voor het eerst verscheen. De redactie heeft gemeend bij het bereiken van die mijlpaal een terugblik te moeten werpen op het werk dat in de verstreken kwarteeuw is verricht. Zij heeft een brochure samengesteld waarin een overzicht wordt gegeven van datgene waarmee „Daad en Gedachte” zich heeft bezig gehouden en waarin de opvattingen en zienswijzen van de groep nog eens op een rijtje worden gezet.

Over datgene wat in analyses en commentaren, in polemieken met andersdenkenden en in theoretische of aktuele beschouwingen overhoop werd gehaald of aan de orde werd gesteld, handelt dat geschrift. Het telt ruim 45 bladzijden en men zal begrijpen, dat in een dergelijk betrekkelijk klein bestek niet de geschiedenis van maandblad en groep kon worden beschreven. Het is een bescheiden poging om iets te vertellen over de ontwikkeling van de door de groep ingenomen standpunten. Het is ook een poging om de inhoud van het door haar uitgegeven blad in het kader van de tijd te plaatsen. Bovendien is er naar gestreefd om voor geïnteresseerden nog eens zo duidelijk mogelijk aan te geven welke positie „Daad en Gedachte” inneemt binnen de arbeidersbeweging en in de klassenstrijd. De brochure opent met een inleiding waarin dit alles nog eens nadrukkelijk wordt vastgesteld.

Voor belangstellenden zal de brochure verkrijgbaar zijn voor de prijs van f 6,-. De lezers van „Daad en Gedachte” ontvangen haar automatisch inplaats van het nummer van januari 1990. Niettegenstaande de omvang zal het geschrift niet fungeren als een dubbel nummer. Het februarinumnummer van „Daad en Gedachte” zal gewoon verschijnen.

— o —

ENKELE OPMERKINGEN BIJ DE DOOD VAN „LA PASIONARIA”

Op zondag 12 november stierf in Madrid, luttele weken voor haar 94ste verjaardag, de vrouw die praktisch gedurende het grootste deel van haar leven bij wijze van spreken het ‚visitekaartje’ van de Spaanse bolsjewieken is geweest: Dolores Ibarruri, beter bekend als „La Pasionaria”. In de artikelen die bij haar overlijden in de kranten aan haar persoon werden gewijd, werd zij – ook dan wanneer kritische geluiden niet ontbraken – steevast als „de heldin van de Spaanse burgeroorlog” beschreven, als „een van de bekendste organisatoren van het volksverzet . . . tegen de oprukkende troepen van Franco”. De waarheid echter is volstrekt anders. Sedert het moment dat zij zich als jonge mijnwerkersvrouw aansloot bij de , toen nog, uiterst kleine partij die in Spanje als filiaalhoudster van Moskou fungeerde, heeft zij nooit iets anders gedaan dan de partijbelangen, dat wil zeggen: de belangen van Moskou, behartigd. Zij heeft nimmer gearzeld die belangen zwaarder te laten wegen dan wat ook. Zij is er niet voor teruggeschrokken aan die belangen een mogelijke overwinning op Franco op te offeren. Zij heeft zich bovendien bereid getoond op de door Moskou voorgeschreven weg letterlijk over lijken te gaan. Over de lijken wel te verstaan van niet tot haar partij behorende Spaanse revolutionaire strijders.

Walter Krivitsky, ooit een zeer vooraanstaand agent van het Kremlin in Westeuropa, publiceerde nadat hij eenmaal met Moskou had gebroken, zijn memoires. Een van de hoofdstukken in dat boek is getiteld: „Stalins hand in Spanje”. De auteur beschrijft daarin hoe de wapens, die Rusland na lang aarzelen aan het republikeinse Spanje leverde, niet in Barcelona mochten worden ontscheept, maar naar een andere Spaanse haven moesten worden gevaren, omdat in Barcelona – de hoofdstad van Catalonië – de bolsjewieken nog maar weinig macht en invloed bezaten en het wapentuig niet in handen van anarchisten of trotskisten mocht vallen. Dat de zending dientengevolge te laat kwam of niet de fronten bereikte waar er het meest behoefte aan bestond, dat laptten de bolsjewieken aan hun laars. En dat is niet het enige voorbeeld dat Krivitsky geeft, waaruit kan blijken, dat Stalin en zijn Spaanse handlangers bepaald niet als principiële en vastbesloten tegenstanders van Franco kunnen worden beschouwd. Als zodanig kan derhalve al evenmin Dolores Ibarruri worden aangemerkt, de ‚vlag’ die de bolsjewistische lading dekte.

De politiek van de Spaanse bolsjewieken kan worden samengevat met de cynische woorden: „Liever een franquistisch Spanje, dan een Spaanse republiek waarin de bolsjewieken het niet voor het zeggen hebben”. Een dergelijke politiek was overigens het volstrekt logische gevolg van het feit, dat de bolsjewieken in Spanje – net als elders trouwens – niet de belangen van de arbeiders behartigden. Waar zij naar streefden, dat beantwoordde aan het belang van het kleinburgerdom. Bij wat zij deden keken zij niet naar de arbeidersklasse, maar naar de republikeinen die dat kleinburgerdom vertegenwoordigden. Hun opstelling onderscheidde zich niet wezenlijk van de opstelling der kleinburgerlijke republikeinen. Dolores Ibarruri, die deel uitmaakte van de bolsjewistische fractie in de Spaanse Cortez, gaf daar onmiskenbaar blijk van en bleek zich niet te oriënteren op die klasse die als enige in staat was de Spaanse revolutie voorwaarts te drijven en daarmee aan Franco een halt toe te roepen.

Dat „La Pasionaria” zichzelf voor heldhaftig strijdster tegen Franco en tegen het fascisme heeft gehouden, zal wel niet kunnen worden betwist. Maar even onbetwistbaar is het, dat zij in onwankelbare trouw aan Moskou de proletarische strijders tegen Franco een stok tussen de benen heeft gestoken. En niemand zal kunnen ontkennen, dat Dolores Ibarruri tengevolge van haar politieke keuze medeplichtig is geweest aan de kontra-revolutionaire activiteiten van de Russische en de Spaanse GPOe en aan de moorden die

deze organisaties gezamenlijk in Moskou hebben gepleegd op vele strijdbare, revolutionaire arbeiders.

Dezelfde medeverantwoordelijkheid draagt zij voor het droeve lot dat de meesten der evenals zij naar Rusland geëmigreerde Spanjaarden daar in de Stalintijd ten deel is gevallen. Het mag waar zijn, dat zij in augustus 1968 bij Brezjnev geprotesteerd heeft tegen de Russische inval in Tsjechoslowakije. Doch men dient niet te vergeten, dat anderen dan zij, dat wil zeggen 'gewone' Spanjaarden, die aan de executiepelotons van Franco en later aan die van Stalin waren ontsnapt, met zo'n daad het risico zouden hebben gelopen zich aan ongenade of erger bloot te stellen. Zij niet! De mythe, met haar persoon verbonden, maakte dat haar geen strobreed in de weg kon worden gelegd. En bovendien: wat zegt dit ene protest, gelet op alles en alles, op alle vervolgingen waaraan dissidenten én niet-dissidenten in Rusland blootstonden en die voor „La Pasionaria” nooit aanleiding zijn geweest om met Stalin of een van zijn opvolgers te breken?

Over de Stalinistische praktijken heeft Dolores Ibarruri nimmer een woord van twijfel of kritiek geuit. Het waren trouwens precies dezelfde praktijken die de Spaanse CP tijdens de burgeroorlog toepaste als het om de uitschakeling van politieke concurrenten of de onderdrukking van revolutionaire arbeiders ging. Ze vonden in Rusland op groter schaal plaats, maar dat was dan ook feitelijk het enige verschil.

Geeft men zich van dit alles rekenschap, geeft men zich ook in het bijzonder rekenschap ervan, dat tengevolge van deze praktijken aan de revolutionaire ontwikkeling in Spanje een halt werd toegeroepen, dan is de enig mogelijke konklusie, dat „La Pasionaria” volstrekt ten onrechte als de „heldin van de Spaanse burgeroorlog” wordt beschouwd. Dat is gewoon een sprookje! Op het moment dat bij haar overlijden dit sprookje voor de zoveelste keer wordt opgerakeld, dient daartegen met kracht te worden geprotesteerd. Terwille van de historische waarheid, terwille ook van de nagedachtenis van al die Spaanse arbeiders die het offer van hun leven hebben gebracht bij hun revolutionair verzet niet alleen tegen Franco, maar ook tegen het arbeidersvijandige optreden van de Spaanse bolsjewistische partij.

- o -

IN CHINA GAAN DE HERVORMINGEN DOOR

Het Centraal Comité Van de Chinese partij heeft een plan voor economische aanpassingen en sanering aangenomen dat een verlaagd groeipercentage van vijf tot zes procent in het vooruitzicht stelt en de bevolking oproept drie jaar of iets langer zuinig te leven. Maar het bewuste beleidsdokument, „Besluit tot verdere verbetering van de economische situatie, stroomlijning van de economische orde en verdieping van de hervormingen” geheten, vormt allerminst een aanduiding dat de sedert tien jaar op gang gekomen hervormingen zullen worden teruggedraaid.

Het stuk verdedigt de combinatie van een planeconomie met marktregulatie en is mede bedoeld ter beteugeling van de inflatie. De aanpassingen waarvan sprake is hebben tot doel de economische hervormingen in de Volksrepubliek China in stand te houden. De open-deur-politiek naar buitenlandse bedrijven en de noodzaak van buitenlandse investeringen, de import van technologie en de uitbreiding van de buitenlandse handel – zo schrijft de korrespondent van *NRC/Handelsblad* – worden opnieuw bekrachtigd. Weliswaar wordt er getornd aan het gezag van fabrieksdirekteuren en managers, maar als men let op het feit, dat de hervormingen wezenlijk doorgaan, dan kan iets dergelijks naar onze

mening niet anders betekenen dat een met woorden geformuleerde concessie aan het behoudzuchtige deel van de nieuwe managersklasse, die in werkelijkheid nauwelijks gereali-seerd kan worden en zeker niet op de lange duur.

Volgens de genoemde korrespondent zijn zowel Chinese als diplomatieke waarnemers het er over eens dat het nieuwe economische plan neerkomt op een voortzetting van de hervormingen. Dat is een bevestiging van de zienswijze volgens welke de hervormingen onomkeerbaar zijn en niet kunnen worden teruggedraaid door gebeurtenissen als die van de afgelopen zomer. Dat op aandrang van Deng Xiaoping de kwestie van de tot aftreden gedwongen Zhao Ziyang voorlopig niet aan de orde zal worden gesteld, zoals wordt be-richt, is een aanwijzing te meer voor de werkelijke situatie in China, die niet als de weg terug naar het jongste verleden kan worden opgevat. Wie zien in de jongste ontwikkelin-gen dan ook geen reden tot enige herziening van onze meermaals ontwikkelde standpun-ten. Integendeel, ze lijken erdoor te worden bevestigd.

- o -

ROOD DAT ER NIET IS KAN OOK NIET VERSCHIETEN

Op maandag 6 november stemde een kongres van de PvdA in met de deelneming van deze partij aan het derde kabinet-Lubbers. Het met het CDA gesloten regeerakkoord werd acceptabel bevonden. De voorgestelde kandidaat-bewindslieden werden door de partij-voorzitster Marianne Sint een „ijzersterke ploeg” genoemd en met applaus begroet. Er waren blijde gezichten, er waren grote bossen bloemen en er werd gezoend. Dat alles stond min of meer van te voren vast. Het was overeenkomstig de verwachtingen en er was niemand die er zich over verbaasde. Waarover misschien de kongresleiding zich verbaasd heeft en in elk geval sommige verslaggevers zich verwonderd hebben was, dat dit alles u n a n i e m gebeurde, dat er niemand was die tegenstemde of blijk gaf van kritiek.

Het duidelijkst werd van die verwondering blijk gegeven door het *Algemeen Dagblad*. „Waar”, zo vroeg de desbetreffende verslaggever zich af, „is de kritische linkervleugel ge-bleven? Waar zijn ‚ultra’s’ als Piet Reckman, die in 1977 – met zijn fameuze motie over de verdeling van ministerszetels – de vorming van een tweede kabinet-Den Uyl verijdeld- de . . . . ?”

Wat deze verslaggever meende te konstateren had hij in de kop van zijn paginagroot artikel kernachtig samengevat. Die kop luidde: „*Het rood verschiet bij de PvdA*”. Maar wat die kop tot uitdrukking bracht was weinig anders dan de kleurenblindheid van de betrokken journalist, die ooit ‚rood’ had menen waar te nemen dat er in het geheel niet was. En rood dat er niet is, kan natuurlijk ook niet verschieten.

Is er, zo kan men zich afvragen, dan niets veranderd? Is de PvdA anno 1989 nog vol-strekt gelijk aan de PvdA anno 1977? Het antwoord luidt, dat er wel het een en ander veranderd is – zowel bij de PvdA als in de omringende samenleving – maar dat het daar-bij niet om w e z e n l i j k e veranderingen gaat, doch integendeel, voor wat genoemde partij betreft, om veranderingen die juist uit haar wezen voortvloeiën.

De door de verslaggever van het *AD* genoemde motie werd ingediend op een PvdA-kongres dat half oktober '77 werd gehouden. In de voorafgaande maand mei waren er verkiezingen gehouden die de PvdA tien zetels winst opleverden. Half oktober was de formatie nog in volle gang. De toenmalige formateurs Vrolijk en Verdam bleken uit te

gaan van een kabinet met 8 ministers van de PvdA, 7 ministers van het CDA en 1 minister van een andere politieke kleur, D '66 als wij het ons goed herinneren. De motie verzocht het kongres om als zijn mening uit te spreken, dat een dergelijke zetelverdeling geen recht zou doen aan de verkiezingsuitslag. Nadat deze motie was aangenomen, werd uit partijkringen te verstaan gegeven (bijvoorbeeld in de publikatie *Roos in de vuist* van 17 oktober 1977) dat hiermee „in principe het gevaar bezworen (zou zijn) dat de PvdA omwille van de regeermacht bereid zou zijn tot een heilloze vrijage met het politieke midden . . . ”

Toen puntje bij paaltje kwam bleek dat de respektievelijke onderhandelingen het toch met elkaar eens waren geworden over een te vormen kabinet met de zetelverdeling 7-7-2. Toen aan de partijraad van de PvdA gevraagd werd met de vorming van een dergelijk kabinet akkoord te gaan werd „nee” gezegd. Maar betekende dat in enigerlei opzicht, dat er vast werd gehouden aan „socialistische” opvattingen of beginselen? Betekende het de handhaving van een „socialistische” strategie? Was op dat moment „rood” nog de onmiskenbare kleur van de PvdA? Piet Reckman – door de *AD*-verslaggever genoemd – en John Huige hebben het naderhand zo voorgesteld ¹⁾. Ook de journalist in kwestie schijnt min of meer die mening te zijn toegedaan. Maar de motie inzake de gewenste zetelverdeling en de uitspraak van de partijraad hebben met „socialisme” niets te maken. Huige en Reckman hebben destijds in hun een jaar na de geschetste gang van zaken gepubliceerd geschrift, de zienswijze verdedigd, dat via deelneming aan de regering van een kapitalistisch land veranderingen tot stand gebracht zouden kunnen worden die als even zovele voorwaarden voor de verwezenlijking van het socialisme kunnen worden beschouwd. En onder „socialisme” blijken de beide auteurs dan nationalisering, planekonomie en dergelijke zaken te verstaan. Met arbeidersmacht en met opheffing van de loonarbeid hebben hun opvattingen van „socialisme” totaal niets uit te staan. Waar zij het in hun samen geschreven nabescherwing over de gebeurtenissen hebben, definiëren zij „kapitalisme” als een *scheiding* tussen kapitaal en arbeid, als een scheiding tussen de klasse die de produktiemiddelen bezit en de klasse die alleen maar haar arbeidskracht op de markt mag brengen. De *scheiding* willen zij opheffen, niet de klassen als zodanig.

Maar afgezien van hun opvattingen en afgezien daarvan dat noch door hen, noch door wie dan ook in de PvdA over de klassenstrijd ooit is gerept, laat staan daarover dat het socialisme slechts als het uiteindelijke resultaat van de klassenstrijd kan worden begrepen, de PvdA, noch de SDAP waarvan zij de erfgenamen is, is ooit socialistisch geweest.

De PvdA is de progressieve burgerlijke oppositie, die als oppositionele burgerlijke partij bereid is te regeren wanneer zij meent dat de politieke verhoudingen het mogelijk maken iets – al is het nog maar zo weinig – van haar politiek program te verwezenlijken. Zij onderscheidt zich wat dat betreft van geen enkele andere burgerlijke partij. Wie haar voor „socialistisch” houdt (of hield) heeft voor haar wezenlijk karakter geen oog of geeft zich over aan illusies. Heel de gang van zaken bij de vorming van het derde kabinet-Lubbers vormen hiervan alleen maar de bevestiging. Als dit kabinet eenmaal aan het werk is, zal – voor de zoveelste keer – overtuigend blijken wat de PvdA werkelijk is. En vanwege datgene wat zij is, zijn ooit eerst *Nieuw Links* en later zogenaamde kritische linkervleugels rond Piet Reckman of wie dan ook verdwenen. Dat is niet verwonderlijk, dat is de onvermijdelijke ontwikkeling.

1) John Huig & Piet Reckman, „Doorn in de vuist”, uitgave van *Sjaloom te Odijk*, 1978.

K L A S S E N S T R I J D I N R U S L A N D

We hebben er al eerder op gewezen, dat in het staatskapitalistische Rusland al evenzeer sprake is van klassenstrijd als in welk ander kapitalistisch land ook. Arbeiders die daar in actie komen om kracht bij te zetten aan hun eisen, blijken zich over de werkelijke verhoudingen al even weinig illusies te maken als hun klassegenoten in het Westen. En precies eender als de arbeiders in welk westers kapitalistisch land ook, tonen Russische arbeiders dat de geldende normen en wetten er alleen maar zijn om de bestaande orde te handhaven en te verdedigen en dat zij, de werkenden, daaraan geen boodschap hebben.

Onlangs heeft het gerechtshof in het distrikt Komi de staking in het noordelijkste Russische mijngebied, Vorkoeta, onwettig verklaard. Die uitspraak is vervolgens bevestigd door het Russische Opperste Gerechtshof. De stakingsleiders kregen het bevel het werk binnen 24 uur te hervatten op straffe van een boete van 1000 roebel voor elk van de leden van het stakingskommittee.

Een van de leden van dit stakingskommittee heeft daarop verklaard: „Wij leggen ons niet neer bij de beslissing van het gerechtshof.” En tot vertegenwoordigers van de *Pravda* en de *Izvestija* zei hij: „Komen jullie maar eens kijken in Vorkoeta onder wat voor omstandigheden we daar werken inplaats vanuit Moskou de mensen wijs te maken, dat wij verantwoordelijk zijn voor de economische crisis in ons land.

Nikolaj Terjochin, die dit namens het stakingskommittee opmerkte, wees er de persmensen op, dat de regering ter beëindiging van de grote mijnstaking de afgelopen zomer, beloften had gedaan inzake een verbetering van de lonen en ook een speciale toeslag in het uitzicht had gesteld voor die mijnwerkers die hun arbeid verrichtten in de barre noordelijke streken. Geen van die beloften is nagekomen, zo stelde hij vast. Hij wees er voorts op, dat de kompels, niettegenstaande het verlies aan arbeidsdagen tengevolge van de staking, toch wel degelijk de vastgestelde quota hadden gehaald.

„Wij zullen”, aldus een ander lid van het stakingskommittee, „onze actie beëindigen als voldaan wordt aan onze eisen.” Die eisen behelzen onder meer de wettelijke erkenning van het stakingskommittee en bestraffing van funktionarissen die de nakoming van de beloften tegenwerken en verhinderen.

Zij die namens het stakingskommittee en namens de mijnwerkers het woord voerden, lieten er geen twijfel over bestaan, dat zij heel goed weten dat zij worden uitgebuit: „Wij ontvangen 20 kopeken voor iedere ton kolen die wij delven, maar diezelfde kolen worden voor 45 dollar per ton verkocht”, zo verklaarden zij. Ze voegden daaraan toe dat ze een deel van die kolen zelf willen verkopen via coöperaties. Ze merkten ook op, dat zij geen enkele steun verwachten van de officiële vakbonden en dat het personeel van twee mijnen al uit de vakbond was getreden. „Wij hebben internationale steun gevraagd van Amerikaanse en Engelse mijnwerkersbonden”, zo werd hieraan toegevoegd.

Uit het laatste blijkt, dat deze Russische mijnwerkers zich omtrent het karakter van de Russische vakbonden niets laten wijsmaken, doch — en wat zou men ook anders kunnen verwachten — de vakbeweging in het Westen blijkbaar anders beoordelen dan die in Rusland. Hoe dat ook zij, uit de hier weergegeven verklaringen kan worden afgeleid, dat de strijd van de Russische mijnwerkers tengevolge van de heersende omstandigheden een zelfstandige strijd is, waarbij — zoals in wezen bij iedere zelfstandige arbeidersstrijd, zowel in het oosten als in het westen — de strijd om de macht aan de orde komt, ook al zijn de betrokkenen zich daarvan nauwelijks of in het geheel niet bewust.

EEN VERGADERING EN EEN BETOGING

In de ochtend van zaterdag 18 november vergaderde in Oost-Berlijn de *Volkskammer*, het 'parlement' van de D.D.R. Tegelijkertijd werd in het centrum van Leipzig een massale betoging gehouden, die georganiseerd was door *Neues Forum*. Zowel van die vergadering als van de betoging werden directe beelden uitgezonden door de Oost-Duitse televisie. Diezelfde beelden waren diezelfde zaterdagmorgen ook te zien op het eerste West-Duitse net. Eerst was de kijker geruime tijd getuige van wat zich afspeelde in de vergaderzaal van de 'Volkskammer'. Later op de ochtend werd overgeschakeld naar Leipzig. Te konstateren viel, dat de vergadering en de betoging een totaal verschillend karakter hadden. En dat bepaald niet alleen omdat een vergadering nu eenmaal niet hetzelfde is als een demonstrerende mensenmenigte op straat.

In de Volkskammer, die werd voorgezeten door de nieuwe, uit Dresden afkomstige, hervormingsgezinde premier Modrow, had de procureur van de D.D.R. (de hoogste in rang zijnde officier van justitie) zich te verantwoorden over het optreden van de zogenaamde *Volkspolitie* zowel tijdens een in Oost-Berlijn gehouden demonstratie in het begin van oktober, als in het algemeen. Wie argeloos afging op de schijn kon gemakkelijk de indruk krijgen, dat er zowel bij de leden van het 'parlement' (we spreken met opzet niet van 'afgevaardigden', want ze zijn nimmer afgevaardigd) als bij de autoriteiten sprake was van een geheel andere houding, van een optreden zoals in de D.D.R. nog niet eerder was vertoond.

De beschuldigingen die het aan het adres van politie en justitie regende werden als juist erkend. Er werd — in soortgelijke bewoordingen als Egon Krenz ten aanzien van het beleid in het algemeen gebezigd had — een geheel ander en nieuw optreden van de ordebezoekers in het vooruitzicht gesteld. Wat vervolgens gebeurde was weinig geschikt om van al dat soort 'hervormingen' grote verwachtingen te koesteren.

„Eén ding'', zei de procureur aan het slot, „moet mij van het hart. In een roerige tijd als deze worden er natuurlijk ook valse beschuldigingen geuit. We moeten tegenover de leden van de *Volkspolizei* ook de rechtvaardigheid betrachten die bij een democratie hoort." Het was, daaraan viel moeilijk te twijfelen, heel duidelijk een afzwakking van de kritiek, waaraan hij zopas nog de juistheid had toegegeven. Geen lid van de Volkskammer dat daarop wees of een kritische vraag stelde. Integendeel, het terugkrabbelen van de procureur werd met een geestdriftig applaus beloond.

Er gebeurde meer. Nadat het applaus verstomd was zei de procureur: „Wat er ook moge veranderen en welke richting de hervormingen in ons land ook mogen uitgaan, aan één ding houd ik onherroepelijk vast. Hieraan namelijk, dat terrorisme of fascistische propaganda bij ons als misdaden worden beschouwd waartegen met de grootste gestrengheid moet worden opgetreden." Het scheen in ieder opzicht te getuigen — en in die kontekst werden de woorden ook geplaatst — van een democratische gezindheid. Maar die schijn bestond slechts dan, wanneer men zich niet wenste te herinneren, dat iedere vorm van kritiek op het tot dusver puur stalinistische beleid, iedere oppositie, iedere afwijkende politieke mening of maatschappijbeschouwing door de autoriteiten voor een vorm van 'terrorisme' of 'fascisme' was uitgekreten. Die etiketten waren nog maar luttele weken geleden op de demonstraties van zich tegen de regering verzettende burgers geplakt. Wat, zo kon men zich afvragen, was de thans — soms op bijna overdreven wijze — gegarandeerde vrijheid van meningsuiting waard als van boven af dat soort etiketten opnieuw aan eventuele kritiek zullen worden gehecht? Zonder garanties daartegen was datgene waarop de procureur de nadruk legde een wapen tegen alles en iedereen die door de top als ongewenst of lastig werd ervaren.

In de *Volkskammer* vroeg niemand zich dat af. Er was niemand die opstond en zei: „Maar met deze schijnbaar zo terechte en democratische opvatting heeft toch juist d e z e procureur ons monddood trachten te maken en brutaal onderdrukt?” Nee, het applaus dat de procureur ten deel viel was zo mogelijk nog krachtiger dan wat hij zopas had geogst. Twee sprekers uit de vergadering vielen hem bij en veroordeelden op verontwaardigde toon ieder ‚terrorisme‘. Het was, als hoorde men de *Ober-staatsanwalt* van de Bondsrepubliek te keer gaan in een preces tegen leden van de *Rote Armee Fraktion*. Het geheel deed over de aard en de omvang, het wezen van en de wil tot hervorming bij de zojuist gewijzigde D.D.R.-regering veel twijfels opkomen.

* *

*

Een totaal ander beeld bood de betoging in Leipzig. Daar werd het woord gevoerd door sprekers van *Neues Forum*; daar werden deelnemers aan de betoging door joudnalisten voor de mikrofoon en de kamera gehaald en daar werd de lens gericht op de meegevoerde spandoeken en borden. Daar stonden de leuzen op geschilderd, die er niet om logen, zomin trouwens als de uitspraken van de diverse redenaars.

De teneur van het gesprokene en van de leuzen was duidelijk: in de thans gewijzigde regering in Oost-Berlijn zitten nog altijd lieden zoals Schabowski die ons tientallen jaren lang belogen en belazerd hebben. Weg met hen! Weg met Krenz, die een schildknaap van Honecker was! Er moet niet over hervorming gepraat worden, zoals tot nu toe, er moet werkelijk schoon schip worden gemaakt.

Dit was niet het enige. Meer dan één spreker in Leipzig kwam verklaren, dat er een heel nieuwe maatschappijvorm diende te komen, een vorm die het mogelijk moest maken, dat ‚het volk‘ (zoals men zei) werkelijk controle kon uitoefenen en dat er inderdaad door ‚het volk‘, van onder op, de macht werd uitgeoefend.

Andere sprekers betoogden, onder luide bijval van de verzamelde menigte, dat het niet genoeg was dat de regeerders van gisteren (gedeeltelijk dan) waren afgetreden, maar dat zij ook ter verantwoording moesten worden geroepen. Weer een andere spreker pleitte voor afschaffing van de *Volkspolizei* en het leger, instituten zo zei hij, die nooit anders dan *tegen* het volk zijn gebruikt. En de *Staatssicherheitsdienst* (de gehate *Stasi*) diende helemaal te verdwijnen. En dat niet alleen, maar de archieven van deze geheime politie zouden moeten worden opengesteld. En met de afschaffing van deze geldverslindende instellingen zou geld vrij komen ter verbetering van de economie en van allerlei voorzieningen waarvan ‚het volk‘ kon profiteren.

En elk van deze sprekers werd luid toegejuicht!

Er was meer. Wil *Neues Forum* een erkende partij worden?, vroeg een tv-verslaggever. „Dat weet ik nog zo net niet”, antwoordde de aangesprokene. „Ik weet niet of we wel een partijstructuur moeten hebben. En in geen geval willen we een traditionele bonzenpartij zijn.”

Een andere voor de mikrofoon gehaalde betoger zei: „Dat Krenz de grenzen geopend heeft is natuurlijk wel leuk, maar het is heel duidelijk een manoeuvre om de aandacht af te leiden van de dingen waarom het werkelijk gaat.”

Maar wat zijn die ‚dingen waarom het gaat‘? Denkt iedereen daaromtrent gelijk? Daar ziet het allerminst naar uit. Immers: wat ook door een van de sprekers werd gezegd, wat werd opgemerkt door iemand uit de menigte die voor de mikrofoon van een verslaggever werd gehaald en wat tenslotte door schrijvende verslaggevers werd opgetekend: bij de betogingen voor hervormingen in de zin van vrije verkiezingen, vrijheid van meningsuiting en dat soort zaken, was de deelneming van de arbeiders opvallend gering. „Ik hoop, dat zij zich achter ons zullen scharen”, zei iemand. Met andere woorden: daarvan is tot dusverre weinig sprake. Dat is een bevestiging van de zienswijze die wij elders in dit nummer

hebben vertolkt. Weer een ander zei, net als een van de sprekers, dat het bepaald niet ging om een samenleving te scheppen zoals in de Bondsrepubliek. In zijn wat vage formulering heette het: „Ons land zij democratisch maar rood!” Een ander betoogde nadrukkelijk, dat de Westduitse economische hulp natuurlijk alleen maar was ingegeven door kapitalistische winzucht en dat men die hulp wel nodig zou hebben, maar moest oppassen voor kapitalistische intenties. Telkens als dergelijke opvattingen door redenaars achter de sprekersmikrofoon werden verkondigd, barstte de massa in luid gejuich uit.

Iemand die heel duidelijk ieders gevoelens vertolkte, zei: „Ze zijn in Berlijn alleen maar wat aan het wijzigen en veranderen gegaan onder de enorme druk van de massa. Wij hier in Leipzig zijn het eerst de straat op gegaan. Meer dan een half miljoen. En dat weken achtereen iedere maandag weer. Daarna zijn andere steden gevolgd. Maar wij, met vele, vele honderdduizenden tegelijk, hebben de stoot gegeven. Als de hervormingsbeweging zegeviert, dan zal men straks kunnen zeggen, dat Leipzig het begin van de viktorie is geweest. Maar we zijn er nog niet. We moeten doorgaan!”

* * *

Wie nauwelijks een uur tevoren de beelden van de bijeenkomst van de *Volkskammer* had aanschouwd, kon alleen maar beamen, dat de massa bepaald nog niet de overwinning had behaald en dat alles afhing van de vraag in hoeverre zij verder krachtige druk zou uitoefenen zonder zich door manoeuvres van Krenz, Schabowski of welke openbare aanklager ook te laten misleiden.

(Afgesloten 20 november 1989)

— 0 —

REËEL SOCIALISME? HOEZO SOCIALISME?

Bij de berichtgeving over de jongste gebeurtenissen in de D.D.R. heeft de korrespondent van één van de kranten melding gemaakt van de bevindingen van de Oostduitse commissie, die een onderzoek instelt naar het geweld van de zogenaamde *Volkspolizei* tegen vreedzame demonstranten op de avond van 7 oktober j.l. en de daarop volgende ochtend. Het onderzoek heeft uitgewezen, dat dit geweld mede veroorzaakt is doordat de Vopo's met behulp van de grofste leugens tegen de demonstranten werden opgehitst.

„Langzaam maar zeker”, zo viel er te lezen, „wordt het deksel van de beerput van het Honecker-tijdperk gelicht. Het Oostduitse volk is geschokt, dat zulke dingen konden voorkomen binnen het reëel bestaande socialisme.”

Merkwaardige woorden! Een gewoon mens, dat wil zeggen iemand die geen oogkleppen draagt en geen last heeft van vooroordelen, noch enige knieval wenst te maken voor bepaalde ideologieën, komt tot de simpele en voor de hand liggende konklusie, dat daar waar „zulke dingen voorkomen” van socialisme geen sprake is. Maar zoiets komt niet in het hoofd op van diegenen die inplaats van maatstaven aan te leggen (of na te denken) liever afgaan op de beweringen van ideologen en machthebbers, die aan de eerste de beste leugen niet gebarsten zijn en aan volgende leuzen evenmin zullen barsten.

— 0 —